

Turreferater for Østfold Botaniske Forening (ØBF) 2004

Kilebutangen ved Kolbjørnviksjøen, Rakkestad 17. april.

I år som i fjor forsøkte vi med en skjøtselstur i april. Den store subfossile skjellsandbanken på Kilebutangen ved Kolbjørnviksjøen er i ferd med å gro igjen, og denne tenkte vi å gjøre en innsats på for å rydde vekk noe av alt oppslaget som konkurrerer ut de mer konkurransesvake artene. Bare 4 personer, inkl. turleder, møtte fram med noe rydderedskap. Litt ble ryddet, men vi innrømmer at det monnet lite. Vi avsluttet turen med botanisering, men pga tidspunktet på året ble lite sett. Det var for tidlig å se arter i blomst. Fjorårseksemplarer av engmarihand *Dactylorhiza incarnata*, blader av blåveis *Hepatica nobilis* viser at området fortsatt har et godt potensiale for verdifull botanikk. Vi samlet også den relativt nybeskrevne lavarten *Cladonia krogiana* på en bergknaus ved sjøen. Vi besøkte også en tidligere kjent, ganske stor forekomst med finnmarkspors *Ledum palustre* som finnes i fuktig furuskog på sørsiden av den nedlagte gården Tangen. Forekomsten ble koordinatfestet vha GPS.

Dette området ble for øvrig høsten 2004 ryddet på en god og effektiv måte med finansiering fra Fylkesmannen i Østfold.

BJØRN PETTER LØFALL

Akerøya, Hvaler 8. mai

Vi har tidligere arrangert turer til Akerøya sammen med ornitologene og entomologene i fylket. Turen i fjor måtte endres til Arekilen på grunn av så dårlige værforhold at vi ikke kom oss i land på Akerøya. I år var været gunstigere for sjøfrakt og totalt 34 personer var med. Alle var neppe like interessert i botanikk, men fant glede i å være med på en slik guidet tur til denne naturperlen hvor forholdene ligger godt til rette for å få sett ringmerking av fugl på nært hold samt en rekke sjeldne plantearter. Spennende funn av insekter har også ofte vært gjort på Akerøya. Til sammen er dette mer enn nok av gode grunner for å være med på tur hit.

Øya er så godt botanisk kjent at det er lite sannsynlig at nye arter blir påvist. Det dreier seg heller om å se på status av kjente forekomster samt å vise fram nye sjelden flora til folk som ikke har opplevd disse artene tidligere. I år fant vi særlig fine forekomster av kalkkarse *Hornungia petraea* på låveruinen, vårvikke *Vicia lathyroides* ved uthuset og fingerlerkespore *Coryalis pumila* i Glova. Kildeurten *Montia fontana*, som blomstret så vakkert for to år siden, var det lite igjen av i år. Vasskjeks *Berula erecta*, som ble nyoppdaget her for få år siden, klarer seg svært bra, men synes ikke å ha spredd seg. Det var også vanskelig å påvise engmarihand *Dactylorhiza incarnata* i år, mens enkelte vårmarihand *Orchis mascula* kunne demonstreres, dog tilsynelatende færre eksemplarer enn i normalår. Akerøya er verdt et besøk også senere år, noe den gode tilslutningen viser. Ledere var J. Ingar I. Båtvik og Rune Aae.

JAN INGAR. I. BÅTVIK

Eløya, Rygge 5. mai.

Vi forsøkte oss med ny fellestur sammen med ornitologene og entomologene til Eløya for å se på fugleliv, insektliv og planteliv. Eløya er en av de fineste naturområdene i Østfold. Øya er delvis fredet som naturreservat, med ferdselsforbud i hekketiden, mens resten er beskyttet som landskapsvernområde med ferdsel etter gitte retningslinjer. Øya har mange nisjer, både tørrberg og fuktige enger, krattskog, myr og vannvegetasjon ved siden av en betydelig tangfjære med spennende liv fra insekter, hekkende fugl og tangvollvegetasjon. Eløya beites årlig, og her er kjent nær 400 arter karplanter.

Hele 42 personer møtte opp denne solskinnsdagen. Eløya er alltid vakker med bugnende kubjeller

Pulsatilla pratensis som en av de flotteste attraksjonene. Rødfargete enger av strandnellik *Armeria maritima* og engtjæreblom *Lychnis viscaria* er også vakkert. Langs fjæra fikk vi demonstrert østersurt *Mertensia maritima*, bulmeurt *Hyoscyamus niger* og strandkarse *Lepidium maritima*, men heller ikke i år klarte vi påvise gul hornvalmue *Glaucium flavum*, en art som har hatt tilhold her i over hundre år, dog ikke med årlige forekomster. Hestekjørvel sto fin i dammen som før, og fortsatt er det rikelig med den morsomme asparges *Asparagus officinalis* langs stranda.

På grunn av antallet måtte tilbaketuren foregå i etapper, og etter første pulje gikk motoren til Rune Aae i stykker slik at det ble en langt mer tidkrevende tur for enkelte enn hva som var planlagt. Ledere var Jan Ingar I. Båtvik og Rune Aae.

JAN INGAR I. BÅTVIK

Søndre Lauer, Hvaler 12. juni

Årets Hvaler-ekskursjon gikk til Sør-Lauer, en 0,27 km² stor øy sør for Kirkøy. Øya er uten veier og bebyggelse, og har bare en hytte. De 16 deltakerne ble fraktet i to puljer med båt fra Skjærhalden i strålende forsommervær. Sør-Lauer ble tidligere beitet av sau, og har inntil nylig vært så godt som fri for trær. Nå er imidlertid krattskogen på god vei til å erobre denne øya også, selv om store deler av den fremdeles er svært åpen.

Vi gikk i land på nordsida og beveget oss i retning av øyas første godbit. I området NØ for hytta finnes

ØBFs tur til Søndre Lauer på Hvaler 12. juni 2004. Her står vi bak flotte eksemplarer av kjempestarr *Carex riparia*, en av øyas sjeldenheter. (Foto: J.I.Båtvik)

skjellsandavsetninger med en rik bestand av hartmansstarr *Carex hartmanii*. Like i nærheten fant vi også særbustarr *Carex dioica*, som er sjelden på Hvaler, loppestarr *Carex pulicaris*, krattalant *Inula salicina* og marigras *Hierochloe odorata*.

Etter lunsjpause ved Holmetangkilen på sørsida, la vi i vei i retning øyas andre kjente godbit. Øst for kilen vokser en flott bestand av kjempestarr *Carex riparia* i en liten strandsump. Like ved kjempestarret fant vi krusfrø *Selinum carvifolia*. I motsetning til kjempestarr-bestanden på Sauholmen sør for Vesterøy, er omtrent alle individene i denne sumpen fertile. Det skulle tyde på at dette voksestedet er bortimot optimalt for arten. Før vi kom til sumpen registrerte vi strandsnylletråd *Cuscuta europaea* ssp. *halophyta* vest for kilen.

I kanten av en fin strandpytt lenger sør på Holmetangen fant vi selsnespe *Cicuta virosa* og kjevlestarr *Carex diandra*. Begge er sjeldne på Hvaler. På veien mot sørenden noterte vi marinøkkel *Botrychium lunaria*, trefingersildre *Saxifraga tridactylites*, knortestarr *Carex otrubae*, evjebrodd *Limosella aquatica* og firling *Crassula aquatica*. Av arter som ble funnet på tilbaketuren kan nevnes liguster *Ligustrum vulgare*, strandflatbelg *Lathyrus maritimus* og kildeurt *Montia fontana*.

GUNNAR ENGAN

Villblomstenes dag 13. juni

Også i år ble det arrangert en del turer i regi av Villblomstenes dag. På grunn av dårlig økonomi ble ikke turene annonsert i lokalpressen rundt om i fylket. Dette får ta skylden for at ikke flere enn 56 personer ble notert som deltagere på de 10 turene som ble arrangert i fylket. Koordinator for arrangementet var Rune Aae.

JAN INGAR I. BÅTVIK

Modalen, Marker 16. juni

Marker er en av fylkets mer artsrike kommuner med sin rikere geologi, store skoger og mørke raviner. Ca 30 deltagere la i vei fra Moen og gikk den mørke strekningen langs et fuktig dalsøkket til plassen Modalen. Langs denne stien ble det for to år siden funnet huldreblom *Epipogium aphyllum* som det andre funnet av denne sjeldne orkideen i Østfold. Vi fant ikke huldreblom i år, men studerte stedet den sist var sett på med granskende blick. Men vi fant andre orkideer som nattfiol *Platanthera bifolia*, knerot *Goodyera repens*, skogmarihand *Dactylorhiza fuchsii*, brudespore *Gymnadenia conopsea* og korallrot *Corallorhiza trifida*.

Modalen er en gammel plass nær svenskegrensen. Husa, hvor enkelte er fra 1700-tallet, er mer eller mindre restaurert. I dag er svært mye av den gamle beitemarka grodd igjen eller tilplantet, men fortsatt finnes det rester av hjertegras *Briza media*, fine bestander av blåklokke *Campanula rotundifolia*, fagerklokke *C. persicifolia* og prestekrage *Chrysanthemum leucanthemum*. Langs stien fantes også rikelig med liljekonvall *Convallaria majalis*, flekkvis med trollurt *Circea europea*, sandskrinneblom *Arabidopsis arenosa*, stavklokke *Campanula cervicaria* og noe bergmynte *Origanum vulgare* som mange måtte bort å gni på for å kjenne lukta av oregano. Et stort felt med skogvikke *Vicia sylvatica* gikk vi også forbi.

Etter en kafferast på Modalen, samt en orientering om stedets historie, dro et titalls personer videre mot Torgrimsbu. Nærmere denne plassen var det hogd ut en del av skogen slik at moseteppet og fuktmarksvegetasjonen nærmest var ødelagt for botanikere. Leder: Ingvar Spikkeland.

JAN INGAR I. BÅTVIK

Deltagerne på ØBFs tur til Modalen i Marker 16. juni 2004. Turer til Marker har ofte stort deltagerantall. (Foto: J.I.Båtvik)

Florakartlegging i Halden 30. juni – 4. juli

Totalt 18 personer deltok på denne første kartleggings-samlingen i Østfold. Vi bodde på Tosterødberget internatskole rett nord for Halden sentrum, et sted som egner seg ypperlig til slike formål. Boforhold og arbeidsforhold på dette stedet bidro sterkt til at både det sosiale og det faglige utbyttet av denne samlingen ble meget bra.

Selve registreringsarbeidet foregikk i 2-mannslag i på forhånd utvalgte områder (5x5 km-ruter) av Halden. Alle deltakerne fikk med seg detaljerte kart over sine registreringsområder, og noterte på krysslister alle arter som ble funnet innenfor hver km²-rute som ble oppsøkt. I tillegg ble det ført inventeringsskjema med detaljerte lokalitetsopplysninger om funn av alle innsamlete arter, og av interessante arter som ikke ble samlet. På kveldstid ble alle innsamlete arter i så stor grad som mulig artsbestemt og pressa for levering til herbariet på Tøyen.

Til sammen ble det ført 36 krysslister (fra 36 km²-ruter i 11 5x5 km-ruter) med totalt 5893 registreringer. Ca 550 ulike taxa ble registrert, derav minst 16 nye for Halden. Total artsliste for Halden er nå oppe i 870 taxa (med unntak av hybrider).

Som ny art for Østfold ble buntsivaks *Eleocharis multicaulis* funnet ved Langtjern i Kornsjø. Denne arten ble aktivt ettersøkt, da den har flere voksesteder på svensk side nær grensen til Norge. Det er sannsynlig at den kan finnes flere steder i Østfold. Brokkurt *Herniaria glabra* ble funnet i tråkkvegetasjon ved en parkeringsplass på Ystehedeneset, ormetunge *Ophioglossum vulgatum* og strandsnyltetråd *Cuscuta europaea ssp. halophyta* på strandenger ved Norderhaug nord for Sponvika og kystfrøstjerne *Thalictrum minus* på Mørvikholmen.

Andre nye arter for Halden var veihaukeskjegg *Crepis biennis*, storsyre *Rumex thyrsoflorus*, russekål *Bunias orientalis*, toppklokke *Campanula glomerata*, italiensk raigras *Lolium multiflorum* og temynte *Mentha x verticillata*. Av relativt vanlige arter, som tidligere ikke var kommet med på artslistene for Halden, kan nevnes rusttjønnaks *Potamogeton alpinus*, skogsveve *Hieracium sect. Sylvatica*, stivsveve *Hieracium sect. Tridentata* og skogmarihand *Dactylorhiza fuchsii*.

Av rødlistearter ble griseblad *Scorzonera humilis* funnet relativt mange steder. Den er påfallende vanlig i søndre og østre deler av Halden, men stopper merkelig brått opp når man beveger seg mot nordvest. Solblom *Arnica montana* ble også funnet flere steder, selv om den også i Halden ganske sikkert har gått betydelig tilbake de siste 50 år. Av andre rødlistearter ble tusengylden *Centaureum littorale*, dverggylden *Centaureum pulchellum* og strandrødtopp *Odontites vernus ssp. litoralis* funnet flere steder på strandenger, særlig i ytre kyststrøk.

GUNNAR ENGAN

Buerbekken i Skjebergdalen, Sarpsborg 21. juli

På denne kveldsturen var det møtt fram 9 deltagere i skyet, men mildt og fint sommervær. Buerbekken renner ned fra Børte vann som er et populært utfartssted med matservering og kanoutleie. Det er helst ornitologene som har vanket i dette området. Flere fossefallpar *Cinclus cinclus* har tidligere hekket her, men har de to siste årene uforklarlig glimret med sitt fravær. En annen attraksjon er vintererle *Motacilla cinerea* som har fast tilhold ved denne idylliske bekken.

Vår botaniske vandring startet ved saga nesten øverst i bakken. Nede ved vannkanten betraktet vi to av de mest karakteristiske grasartene ved Buerbekken, blåtopp *Molinia caerulea* og strandrør *Phalaris arundinacea*. En mjølkerot *Peucedanum palustre* skapte begeistring hos vår insektseksperter, Thor Jan Olsen. På planten satt mange larver av svaletstert *Papilio machaon* i ulike vekststadier. Altfor mange mente Thor Jan og tok med noen som han plasserte på en annen mjølkerot et stykke lengre nede.

På skogsstien videre nedover fant vi bergørkvein *Calamagrostis epigejos* og knegras *Danthonia decumbens*. Bleikstarr *Carex pallascens* var vanlig i dette området, og de karakteristiske tverrrykkene på øvre støtteblad ble påvist. I bakken nedenfor stien var det vakre matter av myk kråkefot *Lycopodium clavatum*. Vi tok oss også tid til å se nærmere på lyssiv *Juncus effusus*. Vi fikk demonstrert hvordan man med tommelneglen kan frigjøre den hvite marginen som i tidligere tider ble brukt til veke i lamper.

Da vi kom ned til brua, tok vi til venstre og fulgte bekkedalen opp til fossen. I de stille vikene nedenfor vokste gul nøkkerose *Nuphar lutea*, bukkeblad *Menyanthes trifoliata* og vassgro *Alisma plantago-aquatica*. På en bergnabb ved fossen fant vi foruten hengeving *Phegopteris connexilis*, også olavsskjegg *Asplenium septentrionale* og lodnebrøge *Woodisia ilvénensis*.

Ferden gikk videre tilbake til brua og over på den andre siden der vi hadde en kort rast. På turen videre ble deltagerne mest opptatt av matauk. Det er et kronår for blåbær *Vaccinium myrtillus* på våre kanter. Det var rikelig med smørsopp og en og annen stensopp å finne. Sistnevnte ble konsumert rå. Ellers lot vi oss imponere av store forekomster av lusegras *Huperzia selago* på berget. Like nedenfor restauranten fant vi en liten myr med mange karakteristiske arter som rundsoldogg *Drósera rotundifolia*, hvitlyng *Andróméda polifolia*, tranebær *Vaccinium oxycoccus* og hvitmyrak *Rhynchospóra alba*. Noen spesielt sjeldne planter fant vi ikke, men området er frodig og artsrikt. En rask optelling gav 150 arter.

SVEIN ÅSTRØM

Langvik, Torsnes, Fredrikstad 4. august

Vi var 7 personer som møtte opp tross kraftig regn tidligere på dagen. Vi var heldige og fikk opphold

på hele turen. Vi startet ved Langvik som ligger så langt mot sørøst som man kommer på riksvei 107 i Torsnes. Herfra gikk vi mot sørøst til den ytterste delen av Torsneshalvøya. I dette området finner man i dag 7 -8 eldre husmannsplasser som lå under Thorsø herregård. De brukes i dag som fritidshus. For øvrig skal dette visstnok være den lengste strandlinjen på Østlandet uten hyttebebyggelse. Formålet med turen var å se nærmere på strandplanter.

Ved plassen Brakkebauen, som fortsatt er bebodd, fikk vi se store mengder svartsøtvier *Solanum nigrum* i en grønnsakåker på sandjord. Ferden videre gikk over granittkoller med kystfuruskog. På grunn av det meget sparsomme jordsmonnet, blir mange av furutrærne forvridd og gjerne ikke mer enn 2 -3 meter høye, selv i en alder av godt over 100 år. Dette var ett av områdene som ble plukket ut i Barskogsreservatplanen til fredningsformål, men det ble ofret da politikerne forlangte en reduksjon av totalt fredet areal. I sprekkedalene mellom kollene er det derfor dessverre blitt en del hogstflater.

Ved plassen Munken kom vi ned til sjøen. Hvalerøyene ligger like på utsiden og stenger for åpent hav. I dette bassenget renner Glomma ut, og vannet er derfor brakt. Vi fulgte stranden mot sørvest og fikk se hele fire rødlistearter knyttet til strandenger, tusengylden *Centaurium littorale*, strandrødtopp *Odontites litoralis*, dverglin *Radiola linoïdes* og pusleblom *Anagallis minima*. De to siste trives best der jorda overrisles av sigevann slik at de unngår tørke. Sammen med enda en rødlistet dverg, dverggylden *Centaurium pulchellum*, som vi ikke så på denne turen, har disse artene rikelige forekomster i Torsnes. På en sandstrand vokste det et stort eksemplar av bruskmelde *Atriplex glabriuscula* der vi kunne studere den furete stengelen og de melete, tykke og brusaktige forbladene med tagger på ryggen.

Lenger vest, på Askedalstangen, vokste det rikelig med hvitmyrak *Rhynchospora alba* i noen små ferskvannspytter. En liten myr mellom svabergene bød på noen kvadratmeter med brunmyrak *R. fusca*. På noen av furutrærne innenfor var det flere eksemplarer av furustokkjuke *Phellinus pini*, et tegn på at trærne er gamle. Det ble litt for sent på året for en slik kveldstur, og med det tette skydekket, gikk tilbaketuren raskt i skumringen.

HERMOD KARLSEN

Nord for Flesjøvannet, Våler 9. september

Vi besøkte et bekkedrag, delvis en kløft ca 1 km nord for Flesjøvannet. Fra lokaliteten var det tidligere registrert lavarter som lungenever *Lobaria pulmonaria* og vanlig blåfiltlav *Degelia plumbea*. Mosefloraen visste vi svært lite om. Den nederste og dypeste del av kløfta i sør er dessverre hogd ut, men heldigvis finnes det interessante partier igjen i nordre del av kløfta. Gran er det dominerende treslag i kløfta/bekkedraget.

Arter som lungenever *Lobaria pulmonaria*, kystårenever *Peltigera collina*, stiftfiltlav *Parmeliella triptophylla*, kystvrenge *Nephroma laevigatum* og grynvrenge *N. parile* ble demonstrert. Dessverre klarte vi ikke å gjenfinne treet med vanlig blåfiltlav *Degelia plumbea*. Alle sammen ble funnet på osp som er et nøkkelsubstrat for mange interessante lavarter i Østfold. På et ospelåg i bunnen av kløfta ble en liten forekomst med pusledraugmose *Anastrophyllum hellerianum* sett. Av interessante karplanter fant vi kranskonvall *Polygonatum verticillatum* og trollurt *Circaea alpina* som ikke er hverdagskost i Østfold. Ellers bør nevnes myskegras *Milium effusum*, skogvikke *Vicia sylvatica*, lind *Tilia cordata* og hassel *Corylus avellana* fra området.

Med turlederne var vi 6 personer som ruslet for forbi mye steinsopp i behagelig overskyet oppholdsvær. Ettermiddagsturen ble likevel kort fordi det gode dagslyset som kreves for å lete etter de små artene forsvant raskt. Ledere for turen var Odd Stabbetorp og Bjørn Petter Løfall.

BJØRN PETTER LØFALL